

**Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
Doktor iskola**

Homor Zsuzsanna

**Magyar zongoraművészet
a 20. század első felében**

**Témavezető: Sebestyén János
doktori értekezés tézisei**

2007.

Tartalomjegyzék

I. A kutatás előzményei	2
-Bevezetés -Kérdésselvetés	
II. A kutatás módszerei	3
-Irodalmi kutatás -Hangfelvételek elemzése -Kották és kéziratok vizsgálata	
III. A kutatás eredményei	3
1. A 20. század első felének jelentős magyar zongoraművészei: 2. Dohnányi és Bartók művészete: -Tanításuk: -Előadói stílusuk: 3. Bartók II. zongoraverseny felvételeinek összehasonlítása:	
IV. Kották jegyzéke	5
IV. Hangfelvételek jegyzéke	6
V. Irodalomjegyzék	7

Somfai László. *Tizennyolc Bartók-tanulmány.* Budapest: Zeneműkiadó, 1981.

Szabolcsi Bence és Bartha Dénes. *Zenatudományi Tanulmányok III.* Budapest: Akadémia Kiadó, 1955.

Székely Júlia. *Bartók tanár úr.* Budapest: Kozmosz, 1978.

Szőllősy András. *Bartók Béla Összegyűjtött Írásai I.* Budapest: Zeneműkiadó, 1967.

Tallián Tibor. *Bartók Béla írásai I.* Budapest: Zeneműkiadó, 1989.

Thomán István. „Emlékeim Dohnányi Ernőről”. *Zenei Szemle* 1927/XI

Tóth Aladár. „Dohnányi Ernő kultúrája, művész egyénisége és zongoraművészete”. *Zenei Szemle* 1927/XI 219-231.

Tóth Aladár válogatott kritikái 1934-39. szerk. Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó, 1968.

Ujfalussy József. *Bartók breviárium.* Budapest: Zeneműkiadó, 1980.

Varannai Aurél. „Egy nagy magyar zongoratanító, Thomán István, Liszt növendéke és Bartók mestere”. *Muzsika* 1959/12

Vázsonyi Bálint. *Dohnányi Ernő.* Budapest: Nap Kiadó, 2002.

I. A kutatás előzményei

Bevezetés:

Liszt Ferenc a Zeneakadémia megalapításával létrehozta a magyar zongoraiskolát, elindította azt a művészi fejlődést, ami Európa élvonalába emelte a magyar zongoraművészetet. Az ő növendékei, Thomán István és Szendy Árpád, akiknek a pedagógiai munkája a múlt század egész zongorista generációjának nevelésében szerepet játszott. Tőlük indultak a művészi pályára legnagyobb zongoristáink, ők alapozták meg századunk - napjaink zeneoktatását.

A 20. század első felének legkiemelkedőbb művészegyéniségei, Dohnányi Ernő és Bartók Béla voltak. Mindketten Thomán osztályából kerültek ki, zenei tevékenységük egy egész korszak zenei életét, fejlődését befolyásolta. Növendékeik és kortársaik koncertjeiről fennmaradt kritikák sokszor hozzájuk viszonyították az interpretációkat.

Zongoraművészként és tanárként disszertációmban elsősorban előadóművészetükkel foglalkoztam, feltárva a múlt század első felének magyar zongoraművészetét, átfogó képet adva a kiemelkedő zongoristákról. Ahhoz azonban, hogy az interpretáció kérdésével mélyrehatóbban foglalkozhassak, egy konkrét mű kiválasztására volt szükség, amit öt magyar zongoraművész 1960-ig megjelent felvételeinek előadásában hallgattam meg és hasonlítottam össze. Ez a mű Bartók II. zongoraversenye volt. Egy kortárs zongoraverseny, amely mind formailag, technikailag és kifejezésben is nehéz és igényes feladat elé állítja a zongoristát. Ezen keresztül figyeltem meg miben rejlenek a magyar zongoraművészet sajátosságai, felfedezhető-e egyfajta „magyar zenei kifejezés”.

Kérdésfelvetés

A vizsgált időszakot három kérdés alapján tártam fel:

1. Kik azok a zongoraművészek, akik a 20. század első felében fontos szerepet tölthettek be?
2. Miben állt Dohnányi és Bartók művészetének a nagysága, a századra gyakorolt hatása?
3. Hogyan jelentkezik ez a hatás Bartók II. zongoraversenyének előadásában?

II. A kutatás módszerei

Irodalmi kutatás:

A 20. század első felének művészeiről viszonylag nagy irodalmi anyag állt rendelkezésre. Életrajzok, visszaemlékezések, levelezések, hazai és külföldi dokumentumok, kritikai gyűjtemények, amelyek alapján felidézhető életútjuk, hangversenyeik, repertoárjuk és tanításuk.

Hangfelvételek elemzése:

A múlt század technikai fejlődésének köszönhetően megszülettek az első hangrögzítő készülékek, így a közvetett források mellett hangfelvételek segítségével visszaidézhető az előadóművészet lényege, maga a zongorajáték. A Bartók centenáriumi összkiadás lemezyűjteménye fontos forrásul szolgált disszertációmhoz, csakúgy, mint a kiadott Dohnányi lemezek. A II. zongoraverseny elemzéséhez az 1960-ig megjelent öt magyar zongoristával készült felvételt vettem alapul, ezek közül az első maga Bartók előadása, mely töredékes felvételen maradt fenn Babitsné Török Sophie hagyatékában, a másik négy pedig Földes Andor és Farnadi Edit 1953-as, Sándor György 1959-es és Anda Géza 1960-as felvétele. Az előadásokat hét identikus részletet kiválasztva hasonlítottam össze, vizsgálva a tempó-, dinamika-, hangsín-, frazeálás- és megformálás-beli azonosságokat és különbségeket.

Kották és kéziratok vizsgálata:

A hangzó anyag mellett kiadott kották, a hozzájuk írt ajánlások és elemzések szintén jelentős segítséggel szolgáltak.

III. A kutatás eredményei

I. A 20. század első felének jelentős magyar zongoraművészei:

Az irodalmi kutatásom során a 20. század első felének magyar zongoraművészeiről számos forrásból gyűjtöttem anyagokat. Az önéletrajzok, koncertdokumentumok, visszaemlékezések, zenekritikák, korabeli folyóiratok, külföldön megjelent sajtóközlemények, tanulmányok képezik a dolgozatom első felének összefoglaló jellegű

Hopkins, Charles. „Bartók's Second Piano Concerto”, *International Piano* 2003 July/August.

Ifj. Bartók Béla. *Apám életének krónikája.* Budapest: Zeneműkiadó, 1981.

Ifj. Bartók Béla. *Bartók Béla családi levelei.* Budapest: Zeneműkiadó, 1980.

Kiszely-Papp Deborah. *Dohnányi Ernő.* Budapest: Mágus Kiadó, 2002.

Kocsis Zoltán. „Dohnányi és Bartók művészetéről”. *Holmi* 1994/5: 721-725.

Kovács Ilona. „Dohnányi Ernő, a Zeneakadémia tanára” In *Dohnányi Évkönyv 2004.* Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 2005.

Kovács Sándor. "Dohnányi Ernő. Művészete és pedagógiai nézetei" In *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve.* Budapest: Zeneműkiadó, 1977, 184-198.

Kroó György. *Bartók-kalauz.* Budapest: Zeneműkiadó, 1980.

Lampert Vera. *Jemnitz Sándor válogatott zenekritikái.* Budapest: Zeneműkiadó, 1973.

Mácsai János. „Megjegyzések Dohnányi Ernő gépzongora-felvételeinek jegyzékéhez”. *Holmi* 1994/5: 728-766.

Péterfi István. *Fél évszázad a magyar zenei életben, válogatott zenekritikák 1917-1961.* Budapest: Zeneműkiadó, 1962.

Rudolf A., Bruil. *The Remington Site.* 2000. november

Somfai László. „A Bartók-kutatás műhelyében. Hat előadás” 5. „A hiteles Bartók-játék”. Budapest: Magyar Rádió, 1995.

Somfai László. „Notáció és előadási stílus”. In *Bartók Béla kompozíciós módszere,* Budapest: Akkord, 2000.

VI. Irodalomjegyzék

Az Országos M. kir. Zeneművészeti Főiskola Évkönyve az 1906/07-iki tanévről. szerk.: Moravcsik Géza. Budapest: 1907.

Az Országos M. kir. Zeneművészeti Főiskola Évkönyve az 1935/36-iki tanévről. szerk.: Moravcsik Géza. Budapest: 1936.

Bartók Béla. „Thomán Istvánról”. *Zenei Szemle* 1926/XI (október)

Bónis Ferenc. *Így láttuk Bartókot 36 emlékezés.* Budapest: Zeneműkiadó, 1981.

Bruno Monsaingeon. *Richter. Írások és beszélgetések.* Budapest: Holnap, 2003.

Cziffra György. *Ágyúk és virágok.* Budapest: Zeneműkiadó, 1983.

Csáth Géza. *Éjszakai esztétizálás. 1906-1912 zenei évadjai közz.* Demény János. Budapest: Zeneműkiadó, 1971.

Deményi János. *Bartók Béla a zongoraművész Nagy magyar előadóművészek V.* Budapest: Zeneműkiadó, 1968.

Demény János. *Bartók Béla levelei.* Budapest: Zeneműkiadó, 1976.

Földes Andor. *Emlékeim.* Budapest: Osiris Kiadó, 1995.

Gábor Ágnes és Szirányi Gábor. *Nagy tanárok, híres tanítványok, 125 éves a Zeneakadémia.* Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem jubileumi kiadványa, 2000.

Gombos László. „Dohnányi Ernő művészi tevékenységének sajtóreceptiója. II. rész: A nemzetközi karrier kezdete, 1898. október – 1901. április”. *Dohnányi Évkönyv 2004*, Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 2005, 297.

Herzfeld, Friedrich. *Ferenc Fricsay, Ein Gedenkbuch.* Berlin: Rembrandt Verlag, 1964.

munkáját. Ebben elsősorban képet adtam Dohnányi és Bartók művészetéről, Thomán István tanítási módszeréről, Székely Arnold és Keéri-Szántó jelentőségéről. Foglalkoztam a korszak jelentősebb zongoristáival, kiemelten azokkal, akik már igen fiatalon felhívták magukra a korabeli közönség és kritika figyelmét.

2. Dohnányi és Bartók művészete:

Összevetve a sajtókritikákat, tanítványok visszaemlékezéseit, meghallgatva a rendelkezésre álló felvételeket kirajzolódott előttem a két nagy művész portréja: Dohnányié, akinek tehetségét kivételesen árnyalt és sokszínű billentése adta, keze alatt a zongora életre kelt, a művek legbensőbb világa is természetes esszenciaként rajzolódott ki a közönség előtt; és Bartóké, aki elsősorban szuggesztív egyéniségével, világos, lényegre törő formálásával ragadta magával a hallgatóságát.

Tanításuk:

A liszti tradíciók, melyek Thománon keresztül Dohnányi és Bartók tanításában is jelentkeztek: elsősorban az előjátászon alapuló zongoraoktatásban, a művek pontos megismerésében, - ezen belül a megfelelő tempó, ritmus, karakter és hangszín kiválasztásában, - a természetes és szuggesztív játékmódban mutatkoztak meg. Dohnányi és Bartók osztályában is alapvető követelmény volt a biztos stílusismeret, a gazdag repertoár, a kamaramuzsikálás. A művészi megformálás csak a darab lényegének megragadásával születhetett meg.

Előadói stílusuk:

Előadóművészetük mentes volt az eltúlzott romantikus hatásoktól, a virtuóz zongorázás öncélú megnyilvánulásaitól, egyfajta letisztultságot, lényegre törő játékmódot képviselt. Egyéni kifejezésük minden esetben a mű szellemiségét tükrözte.

3. Bartók II. zongoraverseny felvételeinek összehasonlítása:

Bartók II. zongoraversenyét a szerző előadása mellett két Bartók növendék: Farnadi Edit és Sándor György, és két Dohnányi tanítvány: Földes Andor és Anda Géza felvétele alapján vizsgáltam. Az összehasonlításom eredményeként legfontosabb különbségként a tempóeltéréseket említettem. Ez függött a zenekartól és karmestertől is,

de elsősorban a zongorista technikai felkészültségétől. A legnagyobb eltérést a lassú tétel zongora témájának indításánál tapasztaltam. Az egyéni kifejezés tükröződött a hangszín és billentés tekintetében is.

A tempó arányok következetes felépítése, a világos formszerkezet azonban nemcsak Bartóknál, hanem a másik négy előadásában is kirajzolódott. A legfontosabb sajátosságként mégis azt a hangsúlyozást emeltem ki, ami egyfajta magyar deklamálásként Bartók játékában és műveiben benne van, és az elhangzott felvételeken is megjelent. Az ötfajta deklamálás –ahogy az emberi beszéd is,- különbözött, egyéni hangot adva minden interpretációnak, de véleményem szerint mindegyik a magyar nyelv hangsúlyozását követve összekötötte az öt művész előadását.

IV. Kották jegyzéke

Bartók. *Hegedűverseny.* hegedű-zongora kivonat. Boosey & Hawkes, 1941.

Bartók. *II. Koncert.* Philharmonia partituren UE 10442

Bartók. *II. zongoraverseny.* Az 1. faksimile kiadás egy példánya, Bartók játszópéldánya javításokkal és változtatásokkal (BBA BH48b).

Dohnányi Ernő. *A legfontosabb ujjgyakorlatok a biztos zongoratechnika elsajátítására.* Budapest: Zeneműkiadó, 1967.

Thomán István. *A zongorázás technikája. Alapvető gyakorlatok egyenletes és virtuóz játék elsajátítására.* Budapest: Rozsnyai Károly, 1906.

V. Hangfelvételek jegyzéke

Dohnányi at the piano 1955, 1956, 1969.
Hungaroton Classic HCD 12085

Dohnányi plays Dohnányi, The complete HMV solo piano recordings 1929-1956.
Appian Publications & Recordings, APR 7038.

Bartók Összes Hangfelvételének Centenárium Kiadása
Hungaroton LPX 12326-33
Hungaroton Classic HCD 12335

Földes Andor. Eugène Bigot, Lamoureux Orchestra; Párizs, 1953.
Hungaroton Classic HCD 32135

Farnadi Edit, Hermann Scherchen, Bartók: II. zongoraverseny Bécsi Állami Operaház Zenekara; Bécs, 1953.
Nixa / Westminster WLP 5249

Sándor György, vez. Michael Gielen, bécsi Pro Musica Zenekar; 1959.
Wox PL 11 490

Anda Géza, Fricsay Ferenc, Bartók: Klaviesrkonzerte 1-3. Radio Symphony Orchester Berlin; 1960.
Deutsche Grammophon CD 447 399-2